

Znanstveni skup

**Modernizacija kroz infrastrukturu -
zadano i ostvareno u modernizaciji Hrvatske**

KNJIŽICA SAŽETAKA

**Zagreb
8. srpnja. 2020.**

HRVATSKO
KATOLIČKO
SVEUČILIŠTE
Z A G R E B
UNIVERSITAS
STUDIORUM
CATHOLICA
CROATICA
Z A G R A B I A

Znanstveni skup podupire:

Hrvatska zaklada za znanost

Ovaj je znanstveni skup financirala Hrvatska zaklada za znanost projektom: IP-2016-06- 2015 Modernizacija urbanog života u Hrvatskoj kroz prizmu razvoja komunalne infrastrukture u 19. i 20. stoljeću.

Organizatori skupa:

**Hrvatsko katoličko sveučilište
Ilica 242
Zagreb, Hrvatska**

**Hrvatski institut za povijest
Opatička 10
Zagreb, Hrvatska**

Programski i organizacijski odbor skupa:

dr. sc. Marino Manin, znanstveni savjetnik, predsjednik

izv. prof. dr. sc. Tomislav Anić, član

doc. dr. sc. Mario Bara, član

Znanstveni skup
*Modernizacija kroz infrastrukturu - zadano i ostvareno u
modernizaciji Hrvatske*

Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb
Dvorana 5, 2 kat
8. srpnja 2020., srijeda

10:00 Pozdravni govori i otvaranje skupa

10.30 Radni dio

10:30 - 10:45 **Zlatko Jurić** - "Građevni redovi i regulatorno planiranje Zagreba od 1900. do 1918. godine "

10:30 - 10:45 **Ivan Brlić** - "Nacionalni park Plitvička jezera – zaštita i(li) razvoj koreničkog kraja - komunalna infrastruktura kao podloga za turistički razvoj (1949. – 1990.)"

10:45 - 11:00 **Mario Bara** - "Modernizacija urbanog života u Hrvatskoj kroz prizmu javnih politika u razdoblju socijalizma"

11:00 - 11:15 **Goran Rajič** - "Značajke razvoja javne telefonije u Hrvatskoj od 1990. do 1998. godine"

11:15 - 11:30 Stanka za kavu

11:30 Radni dio

11:30 - 11:45 **Hrvoje Čapo** - "Odnos zagrebačke gradske vlasti prema južnoj periferiji između dva svjetska rata"

11:45 -12:00 **Lidija Bencetić** - "Zagrebačka stanogradnja u prijedlozima planova i generalnim urbanističkim planovima od 1945. do 1990."

12:00 - 12:15 **Marino Manin** - "Svjetionik Savudrija i njegovo mjesto u povijesti pomorstva"

12:15 - 12:30 **Kristina Milković** - " Mirogoj između funkcionalnosti i reprezentativnosti"

12: 30- 12:45 **Tomislav Anić** - "Poduzeća „SUFID“ i „La Dalmatienne“ od osnutka do Drugoga svjetskog rata: crtice iz povijesti elektrifikacije Šibenika i okolice"

12.45 Diskusija

13.00 Stanka za ručak

SAŽECI IZLAGANJA

dipl. ing. arh., dr. sc. Zlatko Jurić, redoviti profesor, Odsjek za povijest umjetnosti, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb

Građevni redovi i regulatorno planiranje Zagreba u razdoblju od 1900. do 1918. godine

Sažetak

Nakon neuspjeloga pokušaja zagrebačkoga gradskog načelnika Adolfa Mošinskog i vijećnika Adolfa Hudovskog da se donese građevni red 1894., godine 1908. i 1909. traje rasprava o tri varijante (smjera) realizacije novoga prijedloga građevnoga reda grada Zagreba, koje su razrađene i analizirane u ovome članku.

Prva je varijanta Vladoja Eisenbarta, koji je nastavio i razradio ideju građevnoga reda kao jednoga od osnovnih instrumenata u reguliranju gradova. Eisenbartov tekst iz 1908. preradio je kolektiv autora brojnim primjedbama nakon dugotrajne rasprave u konačni prijedlog iz 1909. godine. Drugu varijantu zagovarali su inženjeri Antun Kostial st., Mirko pl. Ferrich, Kamilo Bedeković i odbor Hrvatskoga društva inženjera i arhitekta, koji su Eisenbartov prijedlog iz 1908. promatrali na dvije razine. Oni su odbacili ideju i svrhu građevnoga reda kao isključivo regulatornoga dokumenta i pretvorili ga u razvojni gospodarski dokument. Odbor se neočekivano preobrazio u žestokoga zagovornika privatnoga vlasništva i poduzetništva. Treću varijantu zastupao je gradski načelnik dr. Milan Amruš, koji je forsirao osnivanje građevnoga odbora i bitno smanjivanje ovlasti i važnosti Gradskoga poglavarstva i zastupstva. Glavni problem u prijedlogu bilo je uvođenje građevnoga odbora kao posebne građevne oblasti koja bi s predloženim ovlastima suspendirala građevnu oblast prve molbe (Gradsko poglavarstvo) i kontrolno djelovanje Gradskoga zastupstva. Bez obzira na postojeće stranačke podjele i osobne animozitete zastupnika, prijedlog osnove građevnoga reda iz 1909. nije imao nikakve izgleda prilikom glasanja u Gradskom zastupstvu.

Ključne riječi: Zagreb; građevni redovi; regulatorno planiranje; XX. stoljeće; Milan Amruš; Vladoje Eisenbart; odbor Hrvatskoga društva inženjera i arhitekta

dr. sc. Ivan Brlić, znanstveni suradnik, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar - Područni centar Gospić

Nacionalni park Plitvička jezera - zaštita i(li) razvoj koreničkog kraja - komunalna infrastruktura kao podloga za turistički razvoj (1949. - 1990.)

Sažetak

Današnja turistička uspješnost najstarijeg hrvatskog Nacionalnog parka rezultat je brojnih dugotrajnih gospodarskih, ekonomskih, infrastrukturnih projekata koji svoj početak imaju još iz vremena razdoblja na Austro-Ugarske. Važnu ulogu u nastanku i razvoju turizma na području Plitvičkih jezera imala je i lokalna zajednica, odnosno područje bivše općine Titova Korenica. Rad stoga prvenstveno prikazuje značajne komunalne projekte koji su u većoj mjeri pratili značajan razvoj turizma na području novoproglašenog nacionalnog parka i njegove bliže okolice. Ovdje se prvenstveno misli na razdoblje nakon Drugog svjetskog rata, odnosno razdoblje socijalističke Jugoslavije, kada je trebalo, uz novu rigidnu političku paradigmu, nastojati ostvarivati nove oblike gospodarskog razvoja, prateći suvremene turističke razvojne silnice.

Ključne riječi: općina Titova Korenica; Nacionalni park Plitvička jezera; turistički smještaj; komunalna infrastruktura

doc. dr. sc. Mario Bara, Odjel za sociologiju, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb

Modernizacija urbanog života u Hrvatskoj kroz prizmu javnih politika u razdoblju socijalizma

Sažetak

U članku se upućuje na važnost nekih aspekata polustoljetne modernizacije u Hrvatskoj (1945. – 1990.) koja je donijela industrijsku transformaciju države i promjenu strukture stanovništva. Cilj je pokazati utjecaj javnih politika, tj. racionalizacije odlučivanja na primjerima modernizacijskih procesa u stambenim i komunalnim politikama. Paternalistička uloga države s jasnim nedostatkom pluralnosti bila je vidljiva u svakom segmentu gospodarskoga, političkoga i društvenoga života. Mjere za brzu gospodarsku i socijalnu transformaciju društva započele su još tijekom rata. Velike državne intervencije bile su naglašene u industrijalizaciji i urbanizaciji, koje su pratile migracije radne snage iz ruralnih u urbana područja. Zbog velikoga broja novih stanovnika gradova vlasti su posvećivale veliku pozornost stambenim i komunalnim politikama. Istovremeno ovaj rad smjera upozoriti na segmente političkoga odlučivanja koji do sada nisu bili promatrani kroz dimenziju javnih politika na primjeru nekih aspekata modernizacije urbanoga života u Hrvatskoj. U zaključku se upućuje na mogući interdisciplinarni okvir istraživanja problema javnih politika u povijesnoj dimenziji.

Ključne riječi: modernizacija; urbanizacija; javne politike; Hrvatska

Goran Rajič, Tehnički muzej Nikola Tesla, Zagreb

Značajke razvoja javne telefonije u Hrvatskoj od 1990. do 1998. godine

Sažetak

Tema članka je razvoj javne nepokretne i pokretne telefonije u Hrvatskoj pod okriljem novoosnovane nacionalne javne poštansko-telekomunikacijske tvrtke Hrvatska pošta i telekomunikacije od 1990. pa sve do njezina razdruživanja na dvije zasebne tvrtke: Hrvatska pošta d.d. i Hrvatske telekomunikacije d.d. početkom 1999. godine. Hrvatska je u razvoju javne telefonske mreže znatno zaostajala za razvijenim europskim zemljama, a izbijanje Domovinskoga rata i oružana agresija na Republiku Hrvatsku izložili su ju mogućnosti telekomunikacijske i informacijske blokade. Budući da su se građani Hrvatske opredijelili za tržišnu ekonomiju, politički pluralizam i demokratsko društveno uređenje, u načelu se podrazumijevala i poticala sloboda neposrednoga komuniciranja, a ona je, telekomunikacijski gledano, na razini pojedinca ponajviše bila izražena u dostupnosti domaćih i međunarodnih javnih telefonskih veza. U obrađenom su razdoblju na nacionalnom planu napravljeni ključni infrastrukturni zahvati i uvedena je suvremena tehnologija s novim telekomunikacijskim uslugama, što je omogućilo da Hrvatska prestane biti telekomunikacijski nerazvijena, a na međunarodnom planu postala je prepoznatljiv telekomunikacijski partner te dio tranzitnoga telekomunikacijskog mosta između istočne i zapadne te sjeverne i južne Europe.

Ključne riječi: telefon; telefonija; mobitel; telekomunikacije; Hrvatska pošta i telekomunikacije

dr. sc. Hrvoje Čapo, znanstveni suradnik, Hrvatski institut za povijest, Zagreb

Odnos zagrebačke gradske vlasti prema južnoj periferiji između dva svjetska rata

Sažetak

Snžno useljavanje iz ruralnih krajeva nakon Prvoga svjetskog rata te kronični nedostatak stanova uzrokovali su naseljavanje južne periferije Zagreba. Taj je prostor zbog smještaja između željezničke pruge na sjeveru i neregulirane rijeke Save na jugu u promatranom razdoblju i dalje bio izoliran. Do vremena kada je Gradsko poglavarstvo primijetilo probleme vezane za naseljavanje na urbanistički neuređenom području doseljenici su već bili dosegli kritičnu masu da bi kao udruge građana dobili snagu za ostvarivanje svojih ciljeva u gradskom načelstvu. U radu će se nastojati opisati najvažniji trenuci u oblikovanju južne periferije između dva svjetska rata s posebnim naglaskom na utjecaj uređenja rijeke Save i suodnos gradskih političkih elita i novih stanovnika.

Ključne riječi: Zagreb; južna periferija; 1918. - 1941.; regulacija Save; bespravna gradnja

dr. sc. Lidija Bencetić, znanstvena suradnica, Hrvatski institut za povijest, Zagreb

Zagrebačka stanogradnja u prijedlozima planova i generalnim urbanističkim planovima od 1945. do 1990.

Sažetak

Rješenje stambenog pitanja svakoga člana društva kao i kvaliteta njegove realizacije jedan su od ključnih izazova svakoga društva kao cjeline, ali i svakoga političkog sustava. U razdoblju socijalizma ovo pitanje predstavlja jedno od glavnih društvenih i političkih problema, koje se na razini gradova nastojalo riješiti kreiranjem sveobuhvatne stambene politike koja se pokušala ostvariti kroz generalne urbanističke planove i urbanističke programe. U gradu Zagrebu se na ovoj problematici radilo kontinuirano u Urbanističkom zavodu grada Zagreba i njegovim pravnim prethodnicima, prvenstveno kroz urbanističke prijedloge i planove objavljene 1949., 1953., 1965., 1971. i 1986. godine. Istraživanje se temelji na generalnim urbanističkim planovima Zagreba (regulatorne osnove), jednome programu urbanističkog razvoja i dva prijedloga urbanističkog razvoja: Vlado Antolić, "Regulacioni plan i direktivna regulaciona osnova Zagreba", *Arhitektura* (1949); *Zagreb: direktivna regulatorna osnova Zavoda za urbanizam NOGZ 1953.* (1953); *Urbanistički program grada Zagreba: smjernice za razvoj* (1965); *Generalni urbanistički plan grada Zagreba: elaborat* (1970); *Generalni urbanistički plan grada Zagreba: sažetak* (1985). Radom se nastoji utvrditi koja su sustavna rješenja predviđena, kakve su bile projekcije razvoja grada i kretanje broja stanovništva, te kakva je bila realizacija urbanističkih prijedloga i planova.

Ključne riječi: Zagreb; Hrvatska; Jugoslavija; socijalizam; stambena izgradnja; stambeno pitanje; GUP; regulatorne osnove; urbanizam

dr. sc. Marino Manin, znanstveni savjetnik, Hrvatski institut za povijest, Zagreb

Svjetionik Savudrija i njegovo mjesto u povijesti pomorstva

Sažetak

Rad se zasniva mahom na raščlambi arhivskih vrela iz Državnog arhiva u Trstu o planovima, izgradnji i puštanju u rad svjetionika u Savudriji u noći sa 17. na 18. travnja 1818. godine. Tijekom početnog razdoblja za svjetlo toga svjetionika koristio se destilirani plin, kojega se dobivalo od ugljena iz Raških ugljenokopa i to je bilo iznimno tehnički inovativno, kako na razini Habsburške Monarhije, tako i svijeta, jer je tek te 1818. u Beču pušten u rad sličan sustav javne gradske rasvjete, a 1813. u Londonu. Uzmemo li u obzir primjenu te vrste postrojenja za rad svjetionika, prema podacima s kojima autor trenutno raspolaže ispada da u tome području Savudriji pripada posve zaboravljeni primat, pošto se u literaturi navodi da je prvi takav svjetionik proradio 1865. godine, kada je John Richardson Wigham pustio u rad svjetionik Baily nedaleko Dublina. Na savudrijskom je svjetioniku proradila plinska svjetiljka čak 47 godina prije, ali budući da su u to vrijeme postrojenja za destiliranje plina bila još u svojoj početnoj fazi i dolazile su do izražaja mnoge tehnološke slabosti, primjerice čađenje lanterne, jer još nije postojao sofisticiraniji sustav filtriranja plina i separiranja nusproizvoda, unatoč činjenici što je ta vrsta rasvjete bila nešto jeftinija od one uljne, 1823. godine zamijenjena je tim starijim i jednostavnijim tipom rasvjete.

Ključne riječi: Savudrija; destilirani plin; svjetionik; Pietro Nobile; Anton Domek; Johan Joseph von Prechtel.

doc. dr. sc. Kristina Milković, Odsjek za povijest, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb

Mirogoj između funkcionalnosti i reprezentativnosti

Sažetak

U radu se pokazuje kakav je bio doprinos Ruperta Melkusa u oblikovanju Mirogoja te na koji je način Zagreb upravo preko svog centralnoga gradskoga groblja otvorenoga 1876. godine postao integrativan grad u političkom, društvenom te nacionalno-integracijskom smislu stvarajući na Mirogoju panteon ličnosti važnih za nacionalnu prošlost.

Ključne riječi: Rupert Melkus; Herman Bollé; Mirogoj; arkade; Zagreb

izv. prof. dr. sc. Tomislav Anić, Odjel za povijest, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb

Modernizacija Šibenika u prvoj polovici 20. stoljeća - elektrifikacija naselja s periferije

Sažetak

Povijest velikih industrijskih poduzeća krajem XIX. i prve polovice XX. stoljeća zrcali modernost svakog društva. Intencija je ovim radom istražiti povijest poduzeća „SUFID“ i „La Dalmatienne“ u svjetlu onih ekonomskih i političkih kretanja koja su utjecala na njihov rad. U izlaganju će se na temelju arhivskih istraživanja provedenih u Hrvatskom državnom arhivu i Državnom arhivu u Šibeniku analizirati rad tvornice „SUFID“ i „La Dalmatienne“ s obzirom na razvoj elektrifikacije i posljedica koje su s tim u vezi proizašle. U fokus je istraživanja proizvodnja električne energije koja je činila znatan dio ukupne proizvodnje obaju poduzeća, a u velikoj je mjeri promijenila život Šibenika i njegove okolice.

Studijom slučaja, prateći razvoj poduzeća „SUFID“ i „La Dalmatienne“ objašnjeni su neki od važnijih elemenata funkcioniranja gospodarstva kao što su utjecaj globalnih gospodarskih kretanja na lokalna gospodarska kretanja, utjecaj međunarodne politike na unutrašnju politiku koja je imala izravne posljedice na funkcioniranje gospodarstva te reguliranje imovinsko pravnih odnosa. Jednako tako analizirane su posljedice industrijalizacije, odnosno njezin izravni utjecaj na neposredni okoliš. U vremenu rane industrijalizacije došlo je i do zadiranja u imovinsko pravne odnose i načina njihovog razrješenja kako bi se omogućile promijene u prostoru potrebne za razvoj infrastrukture, osobito cesta i dalekovodnih trasa.

Ključne riječi: SUFID, La Dalmatienne; modernizacija; Šibenik; elektrifikacija; ekonomska povijest